UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 327(478):061.1 UE

GAVRILUȚA LUMINIȚA

EVOLUȚIA RELAȚIILOR DINTRE REPUBLICA MOLDOVA ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ: REALIZĂRI ȘI PERSPECTIVE

562.04 - Teoria integrării europene, instituții, procese și politici europene

Rezumatul tezei de doctor în ştiinţe politice

CHIȘINĂU, 2023

Teza a fost elaborată în cadrul Departamentului Relații Internaționale a Universității de Stat din Moldova

Conducător științific:
ROȘCA Alexandru, doctor habilitat în filosofie, academician

Referenți oficiali:
MORARU Victor, doctor habilitat în ştiinţe politice, profesor universitar, membru corespondent
GAMURARI Vitalie, doctor în drept, conferențiar universitar

Componența consiliului științific specializat:
JUC Victor, președinte, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, membru corespondent;
EJOVA Cristina, secretar științific, doctor în științe politice, conferențiar universitar;
TEOSA Valentina, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar;
MOȘNEAGA Valeriu, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar;
VASILESCU Grigore, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar;
BENIUC Liliana, doctor în științe politice, conferențiar universitar;
PANȚA Rodica, doctor în științe politice.

Susţinerea va avea loc la 8 decembrie 2023, ora 14.00, în şedinţa Consiliului ştiinţific specializat D 562.04-23-82, Blocul IV al Universității de Stat din Moldova (mun. Chișinău, str. A.Mateevici, 60, MD 2009, Republica Moldova)

Teza de doctor şi rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Naţională a Republicii Moldova, Biblioteca Ştiinţifică a Universităţii de Stat din Moldova şi pe pagina web a ANACEC (www.cnaa.md).

Rezumatul a fost expediat la 7 noiembrie 2023.

Secretar ştiinţific al Consiliului Ştiinţific Specializat:
EJOVA Cristina, doctor în științe politice

Conducător ştiinţific:
ROȘCA Alexandru,
doctor habilitat in filosofie, academician

Autor
GAVRILUȚA Luminița

© Gavriluța Luminița, 2023

CUPRINS

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII 4

CONȚINUTUL TEZEI.....10

CONCLUZII GENERALE ŞI RECOMANDĂRI.....21

BIBLIOGRAFIE..... 25

LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI 29

ADNOTĂRI (în română, rusă şi engleză) 31

FOAIA PRIVIND DATELE DE TIPAR..... 33

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei abordate. Studierea evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană este un subiect relevant din perspectiva științelor politice, relațiilor internaționale, teoriei integrării europene și abordării strategice. Pe parcursul statalității Republicii Moldova, de la adoptarea Declarației de independență și până în prezent, Republica Moldova a manifestat un interes constant pentru integrarea europeană, fapt demonstrat prin semnarea și implementarea Acordului de Parteneriat și Cooperare, Planului de Acțiuni UE-Moldova, Acordului de Asociere UE-Republica Moldova. În accepțiunea noastră, analiza evoluției relațiilor moldo-europene prin evidențierea principalelor realizări și perspective poate furniza un exemplu normativ de abordare a progreselor și provocărilor în procesul de integrare europeană a Republicii Moldova.

Din perspectiva geopolitică și cultural-civilizațională, Republica Moldova este un stat cu vocație europeană, iar realizarea vectorului de integrare europeană este un obiectiv fundamental al interesului național la etapa actuală, este o oportunitate de modernizare prin democratizare și democratizare prin modernizare. Ținând cont de procesele geopolitice complexe din zona Europei de Est, Republica Moldova încearcă să își asigure securitatea, independența energetică, dezvoltarea economică și socială prin intensificarea parteneriatelor și cooperării cu partenerii externi, precum UE și România. Integrarea europeană reprezintă un obiectiv major al politicilor interne și externe ale Republicii Moldova, care creează un potențial de coeziune politică și socială a statului.

Republica Moldova a exprimat în mod repetat aspirația de a se integra în UE, de a se apropia de standardele europene și de a adopta valorile europene. Procesul de integrare europeană implică realizarea reformelor structurale profunde atât în țara asociată politic, cât și țara candidată la UE. Astfel, Republica Moldova este nevoită să introducă modificări semnificative în legislație, instituții și politici în vederea alinierii la standardele și valorile europene. Prin urmare, este important să se evalueze și să se înțeleagă esența și formele de manifestare ale procesului de integrare europeană a Republicii Moldova în cadrul dezvoltării relațiilor moldo-europene.

Odată cu începerea invaziei militare a Federației Ruse în Ucraina la data de 24 februarie 2022, Republica Moldova a fost afectată din punct de vedere economic, financiar, energetic, social și de securitate, devenind cel mai vulnerabil vecin al UE [34]. Pentru a susține Republica Moldova, aflată în fața valului mare de refugiați veniți din Ucraina, UE a manifestat deschidere fără precedent față de Republica Moldova, care a primit cel mai mare număr de refugiați raportat la numărul de locuitori. După obținerea la 23 iunie 2022 a statutului de țară candidată

la UE, s-au intensificat relațiile dintre Republica Moldova, pe de o parte, și statele membre și instituțiile UE, pe de altă parte. În prezent agenda de cooperare moldo-europeană este determinată de consolidarea sectorului de apărare și securitate a Republicii Moldova, inclusiv de atenuarea efectelor invaziei militare din Ucraina, de promovarea consecventă și ireversibilă a integrării europene, de lansarea și implementarea reformelor în multiple domenii, precum justiție și administrația publică locală, armonizarea legislației naționale, funcționarea instituțiilor statului și lupta împotriva corupției [35].

Investigarea evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și UE prin evidențierea cadrului politico-juridic și asistenței financiare, suportului tehnic și schimbărilor intervenite în perioada 1991-2023 ar prezenta poziția și interesele UE față de Republica Moldova, provocările și problemele, care există în procesul de armonizare a legislației naționale cu legislația UE. După semnarea cererii de aderare de către Republica Moldova și obținerea statutului de țară candidată la UE, relațiile moldo-europene evoluează într-un cadru calitativ nou de cooperare.

Reieșind din cele menționate considerăm că tema „*Evoluția relațiilor dintre Republica Moldova și UE: realizări și perspective*” are o importanță majoră pentru mediul academic al Republicii Moldova, deoarece permite de a reflecta procesul de asociere a țării noastre la politicile UE, pentru a beneficia de avantajele pieței unice europene, precum libera circulație a persoanelor, mărfurilor, serviciilor și a capitalului; eliminarea barierelor comerciale și reducerea costurilor de transport; alinierea la normele europene; dezvoltarea economică și socială. Drept urmare, este necesar de a formula concluzii pertinente și recomandări practice, care ar facilita procesul de deschidere a negocierilor de aderare a Republicii Moldova la UE, ar consolida cooperarea dintre Republica Moldova și UE, pentru a beneficia de oportunitățile și avantajele oferite de statutul de țară candidată și a ocupa o poziție demnă în viitor printre statele europene.

Descrierea situației în domeniul de cercetare. Tema evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și UE a fost mereu un subiect atractiv atât pentru comunitatea mediului academic, cât și pentru experții din societatea civilă din țara noastră și de peste hotare. Evoluția relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunii Europeană a fost analizată și interpretată de multipli reprezentanți moldoveni ai mediului academic, precum Victor Juc [18, 19, 20], Victor Moraru [27, 28] Grigore Vasilescu [39, 40], Constantin Solomon [36], Valentin Beniuc [2], Svetlana Cebotari [6], Liliana Beniuc [1], Cristina Morari [26], Cristina Ejova [7, 8] ș.a. În acest context remarcăm că autorii au abordat cadrul normativ-juridic al relațiilor moldo-europene, calitatea de actor atipic de relații internaționale a UE și formele de manifestare ale integrării europene.

Analiza aspectelor geopolitice și de securitate ale relațiilor de cooperare dintre Republica Moldova și UE a fost efectuată atât de cercetători străini, cât și moldoveni, printre care îi menționăm pe Anneli Ute Gabanyi [10], Veaceslav Ungureanu, Alexandru Burian.

Expertiza analizei suportului tehnic și asistenței macrofinanciare a fost realizată de instituțiile societății civile, care au acces la raporturile de evaluare a diferitor proiecte și programe financiare, precum IDIS "Viitorul", ADEPT, IPRE și Expert-Grup, Fundația Soros [15], fiind reprezentate de Igor Boțan [4], Iulian Groza [16, 17], Mihai Mogîldea [25]. Analiza asistenței externe oferită Republicii Moldova a fost efectuată de autorii, precum Victoria Boian [3], Valeriu Prohnițchi [31, 32], Valentin Lozovanu [21], Viorel Gîrbu[15].

Rezultatele monitorizării procesului de implementare a reformelor structurale prevăzute de AA UE-Republica Moldova au fost publicate de experții societății civile din Republica Moldova și reprezentanții instituțiilor internaționale cu sediul la Chișinău, precum Iulian Groza [16, 17], Iurie Leancă [16], Iulian Rusu [23], Viorel Chivriga [29], Ion Perju [29], Valeriu Prohnițchi [31, 32], Vadim Gumene [22, 23] și Igor Boţan [4].

Studiile, care prezintă unele lacune și deficiențe privind lipsa progreselor în urma realizării reformelor structurale în diverse domenii, au fost publicate de următorii experți și emisari din Republica Moldova și Germania, precum Nicu Popescu [30; 41], Martin Sieg [16], Mathias Jopp [16], experții belgieni de talie internațională, Mark Maresceau [24], Guillaume Van der Loo [38], Andrew Wilson [42],

Relațiile dintre Republica Moldova și UE au avansat la un nivel calitativ nou, în special după alegerile prezidențiale din 15 noiembrie 2020, marcate de accederea la guvernare a președintelui pro-european, doamna Maia Sandu și a partidului pro-european - PAS, după alegerile parlamentare din 11 iulie 2021, iar obținerea statutului de țară candidată a Republicii Moldova la UE a fost o realizare în virtutea circumstanțelor create de invazia militară a Federației Ruse împotriva Ucrainei. Sursele folosite pentru analiza acestei etape au fost avizele, recomandările, concluziile și rezoluțiile Consiliului European, Parlamentului European, Consiliul UE și Comisiei Europene.

Obiectul de studiu al prezentei teze este dezvoltarea relațiilor dintre Republica Moldova și UE, de la momentul stabilirii relațiilor până în prezent.

Scopul tezei rezidă în cercetarea evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și UE prin evidențierea principalelor realizări și perspective. Pentru realizarea scopului prezentei tezei, au fost formulate următoarele **obiective**: (a) a studia istoriografia și gradul de cercetare a evoluției relațiilor dintre Republica

Moldova și Uniunea Europeană; (b) a analiza aspectele teoretico-metodologice ale cercetării evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și UE; (c) a examina procesul de stabilire și dezvoltare a relațiilor dintre Republica Moldova și CE/UE în cadrul APC; (d) a evidenția schimbările calitative ale relațiilor de cooperare dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană în perioada negocierii și implementării AA; (e) a interpreta evoluția instrumentelor, programelor și proiectelor de asistență oficială pentru dezvoltare acordate Republicii Moldova de către UE; (f) a evalua instrumentele UE de asistență financiară, destinate reformării domeniului politic, economic și social al Republicii Moldova; (g) a elucida noile tendințe ale evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și UE după alegerile prezidențiale din anul 2020; (h) a determina semnificația statutului de țară candidat în relațiile dintre Republica Moldova și UE.

Ipoteza de cercetare a tezei de doctor susține că pe parcursul perioadei 1991-2023 relațiile dintre Republica Moldova și UE au evoluat în ascensiune prin dezvoltarea cadrului politico-juridic însoțit de asistență financiară corespunzătoare, dar și regres, marcat de introducerea primelor condiționalități și sistare a asistenței financiare europene. Dezvoltarea sinusoidală a cooperării moldo-europene poate fi prezentată prin periodizarea evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și UE.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese. Cercetarea evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și UE necesită o abordare interdisciplinară, care se bazează pe teoria relațiilor internaționale, științele politice, dreptul UE, făcându-se uz de un sistem diferențiat de instrumente. În calitate de instrumente de investigație științifică și repere metodologice au fost aplicate concepțiile teoretice ale unor curente ale teoriei relațiilor internaționale, precum teoria cooperării internaționale, teoria integrării, teoria interguvernamentalismului, realismul politic, raționalismul și federalismul. Dintre *metodele general-științifice* au fost folosite: *metoda descriptivă*, pentru a trece în revistă cadrele normativ- juridice, care au însoțit și reglementat procesul evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și UE, de la parteneriat și cooperare, asociere politică și integrare economică, până la obținerea statutului de țară candidată la UE; *metoda comparativă*, pentru a evidenția similitudinile și diferențele dintre Republica Moldova și țările „trio asociat" în procesul de integrare europeană și aprofundare a cooperării moldo-europene; *metoda istoriografică*, pentru a prezenta nivelul elaborării științifice a evoluției relațiilor Republicii Moldova cu UE; *metoda prospectivă*, pentru a elabora unele ipoteze, care ar viza posibilele evoluții ale relațiilor moldo-europene în termen scurt și mediu. *Metodele particular-științifice*, utilizate în procesul de investigație științifică a evoluției relațiilor Republicii Moldova cu UE, au inclus: *analiza conținutului documentelor* (e.g., APC CE-

Republica Moldova; AA UE-Republica Moldova); *studiul de caz* a fost aplicat pentru cercetarea relațiilor moldo-europene în contextul noilor realități conjuncturale instaurate după alegerile prezidențiale din Republica Moldova (2020); *analiza normativ-ipotetică* a fost folosită pentru a studia perspectivele implementării recomandărilor Comisiei Europene în vederea pregătirii pentru demararea negocierilor de aderare a Republicii Moldova la UE. Pentru a identifica particularitățile schimbării calitative a relațiilor moldo-europene de la APC la AA UE-Republica Moldova a fost aplicat principiul istorismului. Pentru a formula concluzii științifice pertinente a fost respectat principiul obiectivității, care exclude ideologia și orice altă abordare subiectivă în procesul de interpretare a acordurilor moldo-europene.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute se exprimă prin efectuarea unei cercetări științifice complexe a evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și UE pe parcursul anilor 1991-2023, care reflectă principalele etape ale dezvoltării cooperării moldo-europene, factorii care au determinat schimbările calitative ale relațiilor, noile tendințe și perspective după obținerea statutului de țară candidată a Republicii Moldova la UE.

Noutatea științifică rezidă în periodizarea evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și UE, având ca reper implementarea cadrului politico-juridic moldo-european. În opinia noastră, evoluția relațiilor dintre Republica Moldova și UE poate fi partajată în următoarele etape: 1991-1994 – prima - „perioadă a incertitudinii", 1994-1998 – a doua – „perioadă a sondării", 1998-2004 – a treia – „perioadă a implementării APC"; 2005-2009 – a patra – „perioadă a realizării PAUEM în contextul APC"; 2009-2014 –a cincea – „perioadă a rundelor de negocieri UE-Republica Moldova privind liberalizarea regimului de vize, elaborarea AA/ZLSAC"; 27 iunie 2014 – 1 iulie 2016 –a șasea - „perioadă a aplicării provizorii a AA/ZLSAC"; 1 iulie 2016 – 8 iunie 2019 – a șaptea – „perioadă a implementării *de jure* a AA/ZLSAC; 8 iunie 2019 – 12 noiembrie 2019 – a opta – „perioadă a reanimării integrării europene și deblocării asistenței financiare"; 12 noiembrie 2019 – 6 august 2021 – a noua - „perioadă a pragmatismului strategic al UE", 6 august 2021 – prezent – a zecea – „perioadă a aprofundării procesului de integrare europeană, obținerii și valorificării statutului de țară candidată a Republicii Moldova la UE".

Originalitatea științifică a lucrării rezidă în elucidarea noilor tendințe în dezvoltarea relațiilor dintre Republica Moldova și UE, în contextul obținerii statutului de țară candidată la UE.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul științelor politice, studiilor europene și de politică externă constă în periodizarea evoluției

relațiilor dintre Republica Moldova și UE pe parcursul anilor 1991-2023 în zece perioade și a asistenței oficiale pentru dezvoltare în patru perioade distincte. Schimbarea calitativă a relațiilor de cooperare dintre Republica Moldova și UE s-a realizat în perioada 2009-2014, în urma instaurării partidelor politice pro-europene la guvernare, care s-au soldat cu obținerea regimului liberalizat de vize, negocierea, semnarea și intrarea provizorie în vigoare a Acordului de Asociere UE-Republica Moldova. Perioada, care a demarat la 6 august 2021 și durează până în prezent, este distinctă, fiind marcată de obținerea la 23 iunie 2022 a statutului de țară candidată a Republicii Moldova la UE, realizarea celor nouă recomandări ale Comisiei Europene și conformarea cu „criteriile de la Copenhaga", în vederea pregătirii pentru negocierile de aderare la Uniunea Europeană.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în elaborarea unei investigații științifice cu valențe fezabile, care poate fi utilizată ca referință și ca suport informațional de către reprezentanții mediului academic și experții în relații internaționale, pentru a elabora cursuri universitare și a extinde direcțiile de cercetare; ca orientare pentru decidenții politici, pentru a formula politici, a adopta strategii și decizii importante privind integrarea europeană a Republicii Moldova.

Aprobarea rezultatelor. Constatările și rezultatele obținute pe parcursul investigației științifice au fost prezentate în cadrul a șapte conferințe naționale și internaționale organizate la Chișinău, Sankt-Petersburg, Sibiu, în 8 articolele științifice publicate în revistele de specialitate din Republica Moldova.

Structura tezei: introducere, patru capitole, concluzii și recomandări, bibliografie din 414 de titluri, 8 anexe, 147 pagini de text de bază. Rezultatele tezei au fost publicate în 8 articole științifice.

Cuvinte-cheie: cooperare internațională, asociere politică, integrare europeană, extindere, periodizare a evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și UE, Acordul de Parteneriat și Cooperare, Planul de Acțiuni UE-Moldova, Acordul de Asociere, asistența oficială pentru dezvoltare, condiționalitate, Republica Moldova, Uniunea Europeană, programe și proiecte europene, asistența financiară, stat-candidat la UE.

CONȚINUTUL TEZEI

Prezenta teză a fost elaborată în concordanță cu scopul și obiectivele cercetării, fiind alcătuită din introducere, patru capitole, concluzii și recomandări, bibliografie, anexe, lista abrevierilor, adnotări în trei limbi.

Introducerea reflectă actualitatea și importanța temei abordate, descrierea situației în domeniul de cercetare, scopul și obiectivele, ipoteza de cercetare, sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese, noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute, problema științifică importantă soluționată, aprobarea rezultatelor și sumarul capitolelor tezei.

Capitolul 1, întitulat ***Repere istoriografice și aspecte teoretico-metodologice de cercetare a relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană*** este constituit din trei paragrafe, care prezintă suportul istoriografic și conceptual-teoretic necesar pentru abordarea științifică a evoluției relațiilor moldo-europene.

Subcapitolul 1.1 Istoriografia și gradul de cercetare a evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană prezintă suportul istoriografic al evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și UE și gradul de cercetare al factorilor, care au influențat dezvoltarea cooperării moldo-europene. Printre subiectele abordate în istoriografia cercetării evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și UE se evidențiază următoarele aspecte: premisele încheierii și conținutul Acordul de Parteneriat și Cooperare CE-Republica Moldova, Planului de Acțiuni UE-Moldova, Acordul de Asociere UE-Republica Moldova; esența Politicii Europene de Vecinătate și efectele ei pentru Republica Moldova; esența europenizării și integrării europene a Republicii Moldova; condițiile de aderare la UE; calitatea UE de actor atipic al relațiilor internaționale; varietatea politicilor și formelor de interacțiune dintre Republica Moldova și UE; asistența financiară a UE acordată Republicii Moldova. Analiza proceselor, care au influențat evoluția relațiilor dintre Republica Moldova și UE, a constituit obiectul de studiu atât pentru reprezentanții mediului academic autohton (Victor Juc, Valentin Beniuc, Victor Moraru, Constantin Solomon, Grigore Vasilescu, Liliana Beniuc, Cristina Morari, Cristina Ejova ș.a.), cât și pentru unii experți străini (Ben Tonra, Thomas Christiansen, Ernst Bernard Haas, Guillaume Van der Loo, Mark Maresceau etc.). Fiecare autor a prezentat atât aspectele teoretice ale problemei abordate, cât și rezultatele practice ale investigațiilor științifice realizate pe parcursul perioadei 1991-2023. Factorii de ordin istoric, politic, economic și social au fost elucidați de următorii exponenți ai societății civile, precum Victor Chirilă, Igor Klipii, Anatol Gudîm, Victoria Umaneț și Victoria Boian.

În plan istoriografic și politico-juridic, relațiile dintre Republica Moldova și

UE au evoluat în trei etape: *Prima perioadă,* 1991-1994, a fost caracterizată de clarificarea pozițiilor și lansarea negocierilor de reglementare a dialogului politic dintre părți, sub forma de APC CE-Republica Moldova, recomandat statelor post-sovietice, care se deosebea de Acordul de Asociere și Stabilizare, propus statelor din Europa Centrală și de Est, prin esență și tip de acorduri, obiectiv final și spațiu de aplicare, stabilind relațiile dintre părți pe diferiți vectori și nivele.

Perioada a doua, 1994-2014, a demarat cu semnarea APC între CE și Republica Moldova la 28 noiembrie 1994 și a durat până la încheierea AA UE-Republica Moldova. Prin APC relațiile moldo-europene s-au instituționalizat la nivel de parteneriat, bazat pe valori democratice și un cadru politico-juridic avansat, pentru dezvoltarea unui dialog permanent pe multiple planuri. Profesorul Victor Juc menționează că APC nu conținea o finalitate politică clară de asigurare a integrării graduale în UE, iar includerea Republicii Moldova în PEV în anul 2004 a diminuat perspectivele de integrare europeană, deoarece țările vecine, fiind supuse europenizării beneficiau de posibilitatea de a se apropia de UE, dar fără acces la instituțiile europene și fără perspectiva de a deveni țări candidate într-un viitor previzibil. [19]. PAUEM din 2005 a actualizat dialogul dintre părți și a extins într-o anumită măsură oportunitățile de cooperare, plasând Republica Moldova într-o perspectivă geopolitică ancorată pe conceptele de vecinătate și proximitate europeană.

Perioada a treia, între 27 iunie 2014 până în prezent, este marcată de semnarea, intrarea în vigoare și implementarea AA UE-Republica Moldova, ce include prin Titlul V, privind Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător, care a înlocuit APC, expirat la 1 iulie 2008 și prelungit anual, dacă părțile nu exprimau obiecții. Conform prevederilor AA UE-Republica Moldova, cadrul instituțional al dialogului politic și al cooperării moldo-europene nu lezează suveranitatea Republicii Moldova, ci determină progresele înregistrate în urma implementării acțiunilor prevăzute și angajamentelor asumate. Procesul de implementare a prevederilor AA UE-Republica Moldova, din perspectiva juridică, s-a realizat în două etape: 1) de la 1 septembrie 2014 până la 30 iunie 2016 – etapa provizorie; 2) de la 1 iulie 2016 până în prezent, odată cu intrarea în vigoare a AA UE-Republica Moldova, are loc realizarea plenară a angajamentelor, conform Agendei de Asociere și a Planului Național de implementare a AA UE-Republica Moldova, care sunt periodic actualizate.

Subcapitolul 1.2 Aspecte teoretico-metodologice ale cercetării evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană reflectă teoriile relațiilor internaționale, interpretările exponenților curentelor teoretice ale relațiilor internaționale privind aparatul categorial al temei investigate. În calitate de

instrumente de investigație științifică a evoluției relațiilor moldo-europene au fost folosite *teoria cooperării internaționale*, pentru a defini termenul de „cooperare", a identifica misiunea și obiectivele interacțiunii coordonate între actorii independenți (M. Taylor), pentru a determina formele de manifestare a cooperării (T. Schelling) și ipotezele care generează colaborarea (J. Grieco, D. Snidal); *teoria integrării*, promovată de K. Deutsch, a fost utilizată pentru a interpreta procesul de integrare și impactul asupra participanților, prin însușirea valorilor, deschidere și adaptare spre schimbare; *realismul politic* a justificat integrarea europeană drept necesitate de a crea o organizație internațională mai integrată și mai eficientă pentru a servi mai bine intereselor naționale (I. Claude); *teoria interguvernamentalismului,* permite de a evalua rolul statelor în procesul de integrare, care folosesc UE drept o platformă de negociere, elaborare și adoptare a deciziilor (A. Moravcsik); *raționalismul* a formulat patru teorii ale integrării europene prin prisma funcționalistă, neofuncționalistă, tranzacționistă și consociaționistă.

Metodele general-științifice aplicate sunt: *metoda descriptivă*, fundamentată pe categorii și concepte, a fost aplicată, pentru a descrie cadrele normativ-juridice, care au însoțit și reglementat procesul de evoluție a relațiilor Republicii Moldova cu UE, de la parteneriat și cooperare, asociere politică și integrare economică, până la obținerea statutului de țară candidată de aderare la UE; *metoda comparativă* a fost utilizată pentru a evidenția similitudinile și diferențele între acordurile de asociere semnate de Republica Moldova și Ucraina, urmărind determinarea atât a trăsăturilor comune la care este supusă Republica Moldova în procesul de integrare europeană, cât și elucidarea celor specifice, identificarea repetabilității și ineditului în accesarea programelor de asistență a UE pentru Republica Moldova; *metoda instituțională* a fost folosită pentru a identifica atribuțiile și competențele instituțiilor publice ale Republicii Moldova și instituțiilor UE în procesele de cooperare moldo-europeană, soldate cu încheierea APC CE-Republica Moldova (1994) și AA UE-Republica Moldova (2014).

Aspectele teoretico-metodologice ale cercetării evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și UE prevede analiza esenței și conținutului termenilor de „cooperare" și „integrare", prezentarea viziunilor reprezentanților diferitor curente teoretice ale teoriei relațiilor internaționale privind integrarea europeană și UE, inclusiv exemplificarea, caracterizarea și justificarea metodelor de cercetare. UE este un organism dinamic, care este în permanentă evoluție. Statele partenere, statele asociate și statele candidate ale UE trebuie permanent să își racordeze legislația, normele și cutumele conform acquis-ului comunitar și standardelor europene. UE nu este nici confederație și nici federație, ci este o uniune *sui generis*, constituită din 27 de state membre, care și-au delegat o parte din drepturile

suverane în domeniile financiar, economic, justiției instituțiilor europene.

În **Subcapitolul 1.3 Concluzii la capitolul 1** se menționează că evoluția relațiilor Republicii Moldova cu UE poate fi caracterizată atât prin prisma cooperării internaționale, cât și integrării europene. „Cooperarea" se manifestă la nivel interguvernamental și nu depășește limitele suveranității, iar „integrarea" înseamnă transferarea unor atribuții suverane la o entitate supranațională. Relațiile dintre Republica Moldova și UE ar putea fi analizate în funcție de cinci indicatori relevanți: a) multitudinea dimensiunilor de interacțiune; b) capacitatea interacțiunii; c) compatibilitatea intereselor și pozițiilor; d) importanța contactelor; e) viteza interacțiunii. În opinia noastră, indicatorii menționați pot fi aplicați pentru analiza relațiilor interstatale de ordin politic, economic și cultural.

Capitolul 2, Periodizarea cadrului politico-juridic al evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană prezintă analiza acordurilor moldo-europene care au reglementat evoluția relațiilor dintre Republica Moldova și UE la diferite etape istorice. Astfel, au fost analizați factorii și conjunctura politică care au determinat stabilirea relațiilor dintre Republica Moldova și UE, încheierea APC CE-Republica Moldova, PAUEM și AA UE-Republica Moldova, obținerea regimului liberalizat de vize. Pentru a evidenția principalele probleme și realizări ale cooperării moldo-europene, au fost studiate conținuturile cadrului politico-juridic al cooperării dintre Republica Moldova și UE, care au fost în vigoare în diferite perioade.

Subcapitolul 2.1 Stabilirea și dezvoltarea relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană în cadrul Acordului de Parteneriat și Cooperarea reflectă cadrul istoric al stabilirii relațiilor moldo-europene, premisele negocierii, conținutul, procesul de implementare și efectele APC CE-Republica Moldova. APC CE-Republica Moldova a fost un acord cu prevederi generale, care se limita doar la cooperare și europenizare, dar nu oferea perspectiva clară de integrare europeană. Relațiile de cooperare dintre Republica Moldova și CE/UE pe parcursul anilor 1991-2009 au fost îngreunate de nesoluționarea conflictului transnistrean, prezența trupelor ruse pe teritoriul Republicii Moldova, exportul preponderent în Federația Rusă, insuficiența investițiilor europene în economia moldovenească, europenizarea minimă a sistemului politic, justiției, economiei și domeniului social. Cu privire la implementarea PAUEM, constatăm că s-au atestat unele realizări pozitive la capitolul armonizării legislației naționale cu *acquis-ul comunitar*, dar au fost lacune privind transpunerea în practică a noii legislații a Republicii Moldova. Dacă la capitolul relații economice și cooperare comercială s-au înregistrat unele progrese privind aplicarea noilor reguli, atunci în unele sectoare considerate „sensibile", cum ar fi drepturile omului, mass-media, combaterea

corupției, independența justiției, au fost identificate sporuri mici. PAUEM a contribuit la instituționalizarea relațiilor de cooperare dintre Republica Moldova și UE, iar pe termen lung se prevedea elaborarea unui acord de liber schimb aprofundat și cuprinzător, oferirea regimului de liberalizare a vizelor și crearea perspectivelor de asociere la UE.

Subcapitolul 2.2 Schimbările calitative ale relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană descrie impulsionarea relațiilor moldo-europene începând cu anul 2009; obținerea regimului liberalizat de vize; esența „asocierii" și particularitățile acordurilor de asociere în practica europeană. În acest context au fost reflectate premisele negocierii, parafării și semnării anticipate a AA UE-Republica Moldova, inclusiv analizate cele mai importante articole, care reglementează aspectele politice ale cooperării moldo-europene. Extinderea domeniilor de cooperare și aprofundarea relațiilor dintre Republica Moldova și UE în perioada 2009-2020 s-a realizat în cadrul PEV, pe dimensiunea Parteneriatului Estic. Regimul liberalizat de vize a fost un beneficiu important, palpabil și imediat acordat Republicii Moldova. În această ordine de idei remarcăm că autoritățile moldovenești au depus eforturi substanțiale pentru implementarea condiționalităților UE în domeniul drepturilor omului. AA UE-Republica Moldova este principalul acord, care apropie Republica Moldova de UE; un acord amplu și cuprinzător pe termen lung, care are un conținut ambițios și avansat în comparație cu APC CE-Republica Moldova, deoarece include prevederi de integrare graduală în piața internă a UE și este bazat pe complexitate, condiționalitate și comprehensivitate. Asocierea politică între UE și Republica Moldova se realizează prin colaborarea în sectorul politicii externe și de securitate. Cooperarea în domeniile securității și justiției se fundamentează pe drepturile omului și respectarea libertăților fundamentale. ZLSAC poate constitui un avantaj pentru dezvoltarea și modernizarea economiei Republicii Moldova, prin implementarea unor reforme aferente infrastructurii calității și alinierii la standardele europene. Totodată ZLSAC ar putea deveni în perspectivă un instrument de reglementare a conflictului transnistrean. UE optează pentru soluționarea pașnică și cuprinzătoare a conflictului transnistrean, sprijinind suveranitatea și integritatea teritorială a Republicii Moldova, cu un statut special pentru raioanele de Est.

Subcapitolul 2.3 Concluzii la capitolul 2 prezintă cele mai relevante concluzii formulate în timpul realizării cercetării. Temeiul stabilirii relațiilor de cooperare dintre CE și Republica Moldova a fost Declarația Cooperării Politice Europene din 16 decembrie 1991 privind orientările de recunoaștere a noilor state din Europa de Est și din fosta URSS. Negocierile de încheiere a APC CE-Republica Moldova au început în urma constatării schimbărilor democratice din Republica

Moldova, precum organizarea primelor alegeri parlamentare pluripartidiste (27 februarie 1994), adoptarea Constituției Republicii Moldova (29 iulie 1994), liberalizarea economiei și democratizarea relațiilor din societate. Semnarea APC la 28 noiembrie 1994 a semnificat recunoașterea oficială a Republicii Moldova ca partener direct de către CE/UE, crearea primei baze normativ-juridic pentru dezvoltarea dialogului politic de interes comun și încurajare a procesului de cooperare regională moldo-europeană.

Evoluția relațiilor dintre Republica Moldova și UE poate fi partajate în următoarele perioade: 1991-1994 – prima, „*perioadă a incertitudinii*", când relațiile moldo-europene erau sporadice; 1994-1998 – a doua – „perioadă a sondării", când autoritățile Republicii Moldova încercau să negocieze atât APC, cât și AA; 1998-2004 – a treia – „perioadă a implementării APC"; 2005-2009 – a patra perioadă, lansarea PEV și realizarea PAUEM în contextul APC; 2009-2014 – perioada a cincea, caracterizată de lansarea rundelor de negocieri UE-Republica Moldova (Planul de Acțiuni privind Liberalizarea Vizelor, AA/ZLSAC); 27 iunie 2014 – 1 iulie 2016 – perioada a șasea, marcată de semnare și aplicarea provizorie a AA și ZLSAC; 1 iulie 2016 – 8 iunie 2019 – perioada a șaptea, caracterizată de intrarea în vigoare a AA și ZLSAC, dar și declin a integrării europene a Republicii Moldova din cauza „furtului miliardului" și evenimentelor din Ucraina; 8 iunie 2019 – 12 noiembrie 2019 – perioada a opta, caracterizată de reanimarea integrării europene și relansarea asistenței macrofinanciare a UE; 12 noiembrie 2019 – 6 august 2021 – perioada a noua, denumită „*perioada pragmatismului strategic al UE*", determinată de necesitatea oferirii și acceptării suportului de urgență în gestionarea Covid-19.

Capitolul 3, Varietatea instrumentelor, programelor și proiectelor de asistență acordate Republicii Moldova de către Uniunea Europeană prezintă o analiză a totalității instrumentelor, programelor și proiectelor accesate de Republica Moldova pe parcursul dezvoltării relațiilor cu UE (TACIS, instrumentele Politicii Europene de Vecinătate (IEVP, IEV), programele Twinning, TAIEX, NDICI – „Europa Globală"). Efectele implementării programelor și proiectelor europene în domeniile reformării administrației publice, justiției și sectorul energetic vor fi prezentate prin prisma planurilor și raporturilor oficiale ale UE și celor de alternativă, ale reprezentanților societății civile.

Subcapitolul 3.1. Evoluția instrumentelor și programelor de asistență pentru dezvoltare acordate Republicii Moldova de către Uniunea Europeană în perioada 1991-2023 expune ofertele de asistență pentru dezvoltare a UE, de care a beneficiat Republica Moldova la diferite etape. Evoluția asistenței financiare a UE pentru Republica Moldova poate fi partajată în patru perioade distincte: *prima perioadă* - 1991-2008, caracterizată de implementarea programului TACIS; a *doua*

perioadă - 2004-2014, aplicarea Instrumentului European de Vecinătate și Parteneriat a PEV; a *treia perioadă* - 2014-2020, marcată de actualizarea IEV și lansarea programelor de asistență ale UE pentru implementarea AA UE-Republica Moldova și ZLSAC; a *patra perioadă* - 2021-2027, caracterizată de realizarea Instrumentului de Vecinătate, Dezvoltare și Cooperare Internațională „Europa Globală" (NDICI-„Europa Globală").

TACIS a fost primul program de asistență tehnică de care a beneficiat Republica Moldova din parte CE/UE. Fondurile TACIS au fost oferite sub formă de donații nerambursabile, calculate conform formulei, variabilele căreia erau PIB, indicatorul demografic, randamentul reformelor și capacitatea de absorbție a ajutorului financiar. Datorită suportului TACIS și implementării prevederilor APC, Republica Moldova a reușit să adere la OMC, a progresat în sfera liberalizării comerțului, a îmbunătățit condițiile pentru atragerea investițiilor străine, a reparat podul rutier de la Gura Bâcului.

În cadrul unor evaluări de țară, experții europeni au constatat că Republica Moldova nu este întotdeauna un partener ușor în cooperarea tehnică și financiară. Deși asistența financiară a UE a contribuit la implementarea APC, PAUEM, AA, ZLSAC, realizarea reformelor în domeniile administrației publice, justiției, afacerilor interne, liberalizarea regimului de vize, dezvoltarea IMM-urilor și accesul la piața unică europeană, aceste progrese nu au exclus deocamdată insecuritatea energetică, prețurile record ale resurselor energetice, investițiile limitate, mediul de afaceri neuniform, persistența corupției.

Subcapitolul 3.2. Analiza instrumentelor UE pentru reformarea domeniului politic, economic și social al Republicii Moldova prezintă analiza și interpretările instrumentelor de asistență financiară în diverse domenii, prin reflectarea beneficiilor, dar și a unor deficiențe de implementare. Fondurile europene alocate Republicii Moldova oferite pe parcursul perioadei 1991 – 2023 au contribuit la consolidarea capacităților instituțiilor autorităților publice centrale și locale, au sprijinit reformele sectorului public, tranziția de la economia planificată la economia de piață și statul de drept. Programele europene Twinning și TAIEX au servit pentru instruirea funcționarilor publici ai Republica Moldova, constituind sprijinul adițional la suportul bugetar sectorial și asistența tehnică [9, 33, 37]. *Proiectul Twinning* facilitează crearea instituțiilor în statele-partenere conform modelului și standardelor europene, contribuie la dezvoltarea unei administrații moderne și eficiente, fortifică resursele și capacitatea de armonizare și de implementare a *acquis- ul comunitar* [9]. Potrivit Curții Europene de Conturi, proiectul Twinning este un catalizator în realizarea reformelor în statele-candidate, reunind specialiști din statele membre și administrațiile țărilor candidate, pentru a

promova *acquis-ul comunitar* [5]. La modul practic, proiectul Twinning se desfășoară prin „*înfrățire instituțională*” a două sau mai multe instituții similare, care au aceleași prerogative, din cadrul UE și din țara-parteneră.

UE este cel mai mare furnizor de asistență financiară pentru Republica Moldova. Asistența UE se bazează pe o condiționalitate strictă și este legată de progresele satisfăcătoare în urma implementării reformelor și de respectarea statului de drept, a mecanismelor democratice eficiente și a drepturilor omului. Pe parcursul anilor 2014-2020, Republica Moldova a beneficiat de peste o jumătate de miliard de euro sub formă de granturi și a avut acces la 200 milioane de euro suplimentare, oferite sub formă de împrumuturi și granturi în cadrul asistenței macrofinanciare. În contextul crizei energetice, declanșate de invazia militară a Rusiei împotriva Ucrainei, Republica Moldova a beneficiat de asistența UE, a făcut primele achiziții de gaz și electricitate din spațiul UE, iar la 16 martie 2022 rețeaua electrică a Republicii Moldova a fost sincronizată cu Rețeaua Continentală Europeană, ceea ce constituie o premisă istorică pentru relația UE-Republica Moldova.

Subcapitolul 3.3. Concluzii la capitolul 3 generalizează calitatea de donator al UE și expune lista instrumentelor și programelor utilizate de Republica Moldova. IEVP, lansat în contextul PEV, a transformat relațiile de cooperare dintre UE și Republica Moldova din asistență tehnică în cooperare deplină, lansând noi forme de interacțiune, precum cooperarea transfrontalieră, programele TAIEX, Twinning etc., care contribuie la reformarea instituțiilor conform standardelor europene și *acquis-ului comunitar*, la fortificarea și dezvoltarea resurselor umane.

Pe termen scurt și mediu, UE va continua să ofere asistență politică, financiară, tehnică Republicii Moldova, pentru a o ajuta să accelereze reformele demarate, să depășească provocările și riscurile de insecuritate din cauza războiului din Ucraina, să consolideze reziliența prin crearea unor echipe-pilot de sprijin a factorilor de decizie și ministerelor-cheie, să promoveze economia verde.

Capitolul 4. Tendințele și perspectivele evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană analizează premisele consolidării încrederii UE în autoritățile Republicii Moldova, suportul european oferit, premisele acordării statutului de țară candidată și conținutul documentelor europene cu referire la Republica Moldova.

Subcapitolul 4.1 Tendințele noi în relațiile dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană după alegerile prezidențiale din anul 2020 descrie Planul de recuperare economică pentru Republica Moldova 2021-2024 oferit de Comisia Europeană Republicii Moldova, Programele de activitate al Guvernului Gavriliță și al Guvernului Recean, proiectul Agendei de Asociere UE-Republica Moldova, avizele Comisiei de la Veneția, concluziile GRECO etc. Obiectivele generale ale

cooperării UE-Republica Moldova în perioada 2021-2027 sunt următoarele: 1) economii rezistente, durabile și integrate; 2) instituții responsabile, statul de drept și securitatea; 3) reziliența la mediu și climă; 4) transformare digitală rezistentă; 5) societăți rezistente, echitabile și incluzive. Prioritățile definite în Agenda de Asociere sunt în concordanță cu obiectivele politice pe termen lung, menționate în Comunicatul Comun „Politica Parteneriatului Estic post-2020: consolidarea rezilienței - un Parteneriat Estic care dă rezultate pentru toți".

UE constituie principalul donator de asistență financiară a Republicii Moldova. Astfel, Guvernul Gavriliță a reconfirmat deschiderea de a implementa condiționalitățile Acordului de asistență macro-financiară „*Omnibus*" și de a negocia un nou Acord de asistență macrofinanciară cu UE. În același context Guvernul Gavriliță și-a asumat angajamentul de a acorda suportul necesar producătorilor autohtoni, pentru a facilita accesul la noile piețe de desfacere și a implementa standardele UE, inclusiv de a susține și încuraja transformările structurale profunde necesare, pentru a ridica competitivitatea economiei naționale. În opinia noastră, implementarea efectivă a AA UE-Republica Moldova și a ZLSAC contribuie la crearea condițiilor favorabile, pentru consolidarea relațiilor economice și comerciale cu UE, care ar asigura continuitate integrării graduale a Republicii Moldova în piața internă europeană.

În urma analizei evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și UE în plan politic și economic observăm că Republica Moldova pentru prima dată în istoria statalității sale s-a bucurat de o deschidere și susținere atât de mare din partea UE. Într-o perioada scurtă de timp țara noastră a fost vizitată de cei mai importanți lideri ai UE, printre care Președinta Comisiei Europene, Președintele Consiliului European, Președinta Parlamentului European, Comisari Europeni, președinți de țară și șefi de guverne ale statelor membre ale UE. Solidaritatea europeană a culminat cu acceptarea Cererii de aderare depusă de Republica Moldova și oferirea statutului de țară candidată la UE. Sprijinul socio-economic în valoare de mai mult de 800 milioane de euro numai pe parcursul anului 2022 demonstrează că UE este un partener sigur, care este gata să sprijine Republica Moldova atunci când aceasta are cea mai mare nevoie, deși UE se confruntă cu mari provocări la etapa actuală. Considerăm că evoluția relațiilor dintre Republica Moldova și UE depinde în continuare de tempoul realizării reformelor asumate și celor 9 recomandări menționate în Avizul Comisiei Europene privind cererea de aderare a Republicii Moldova la UE.

Remarcăm că procesul de aderare a Republicii Moldova la UE va fi de lungă durată, deoarece pentru a deveni stat membru al Uniunii, țara noastră va trebui să parcurgă mai multe etape: 1. să îndeplinească chestionarele Comisiei

Europene; 2. Comisia Europeană să evalueze gradul de pregătire a Republicii Moldova pentru aderarea la UE, rezultatele cărora vor fi prezentate Consiliului UE; 3. să obțină disponibilitatea UE de a lansa negocierile de aderare după armonizarea întregii legislații naționale cu *acquis-ul comunitar*, care va semnifica închiderea celor 33 de capitole de negociere; 4. să ducă negocieri cu toate statele membre privind susținerea aderării Republicii Moldova la UE. 5. Parlamentul European își va exprima acordul prin intermediul votului europarlamentarilor; 6. Consiliul European trebuie să voteze unanim statutul de membru al Republicii Moldova la Uniunea Europeană 7. să semneze Tratatului de Aderare la UE a Republicii Moldova cu reprezentanții UE și celor 27 de state membre. Doar în urma parcurgerii etapelor menționate, Republica Moldova va putea deveni un stat membru al UE.

Subcapitolul 4.2 Semnificația statutului de țară candidat în relațiile dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană relatează opiniile reprezentanților mediului academic și a grupurilor politice ale Parlamentului European privind oferirea statutului de țară candidată a Republicii Moldova la UE, inclusiv primele progrese obținute de Republica Moldova în urma realizării celor 9 recomandări ale Comisiei Europene. UE manifestă un interes sporit față de Republica Moldova, prin acordarea statutului de țară candidată la UE, prin oferirea sprijinului instituțional, tehnic, logistic și financiar. La începutul lunii aprilie 2023 Republica Moldova a prezentat Primul raport de evaluare a gradului de ajustare și a progreselor înregistrate în urma implementării celor 9 recomandări ale Comisiei Europene, menționate în Avizul privind cererea de aderare a Republicii Moldova la UE (17 aprilie 2022), dar totodată a elaborat un raport pentru Comisia Europeană privind nivelul de progres al Republicii Moldova pe cele 33 de capitole de politici publice, care structurează procesul de aderare la UE. În baza informațiilor acumulate, în luna noiembrie 2023 Comisia Europeană va trebui să decidă, dacă este necesar să recomande Consiliului European începerea negocierilor de aderare cu Republica Moldova, iar în luna decembrie 2023 Consiliul European ar putea decide, dacă susține sau nu recomandarea Comisiei Europene.

În prezent domeniul justiției reprezintă cea mai dificilă recomandare, care necesită multiple reforme instituționale, procedurale și de conformare la noile standarde europene. Statutul de țară candidată a Republicii Moldova semnifică avansarea relațiilor moldo-europene de la nivelul de asociere politică și integrare economică la nivelul de preaderare, care prevede pe lângă implementarea în continuare a AA UE-Republica Moldova și ZLSAC, inclusiv realizarea celor 9 recomandări ale Comisiei Europene și pregătirea dosarului constituit din 33 de capitole pentru negocierile de aderare cu UE. Un indicator important al sprijinului

european, pentru accelerarea procesului de aderare a Republicii Moldova la UE îl reprezintă votarea de către Parlamentul European, la 23 noiembrie 2022, a Noii Strategii de Extindere a UE, care menționează că extinderea este cel mai eficient instrument de politică externă a UE și una dintre politicile cele mai de succes ale Uniunii, fiind o investiție geopolitică strategică, orientată spre viitor, pace, securitate, stabilitate și prosperitate pe continentul european, iar din cauza amenințărilor tot mai mari ale Rusiei la adresa păcii, securității și stabilității europene, politica consolidată de extindere constituie cel mai puternic instrument geopolitic de care dispune UE.

Subcapitolul 4.3 Concluzii la capitolul 4 prezintă subiectele care determină conținutul, calitatea și perspectivele relațiilor Republicii Moldova cu UE.

După perioada „*pragmatismului strategic al UE*" (12 noiembrie 2019 – 6 august 2021), s-a lansat cea de-a *zece perioadă*, denumită convențional „*perioada obținerii și valorificării statutului de țară-candidată la UE*", la 6 august 2021, care durează până în prezent, caracterizată de aprofundarea asocierii politice și integrării economice a Republicii Moldova în UE; depunerea cererii de aderare la UE - la 3 martie 2022, obținerea statutului de țară-candidată la UE – la 23 iunie 2022 și îndeplinirea celor 9 recomandări din Avizul Comisiei Europene (17 iunie 2022), privind demararea negocierilor de aderare a Republicii Moldova la UE.

Asistență financiară este acordată de UE în funcție de realizarea priorităților definite de Agenda de Asociere UE-Republica Moldova prin intermediul Instrumentului de Vecinătate, Dezvoltare și Cooperare Internațională – „Europa Globală", principiului de condiționalitate, determinat de progresele obținute în urma implementării reformei justiției, consolidării statului de drept, combaterii corupției, eradicării sărăciei și dezvoltării economiei.

UE pentru Republica Moldova este principalul partener strategic, cel mai important partener comercial, furnizor de investiții și asistență macrofinanciară. Suportul politic, tehnic și financiar european este un catalizator important, pentru realizarea progresului în îndeplinirea celor 9 recomandări prevăzute de Avizul cererii de aderare a Republicii Moldova la UE. În opinia noastră asistența de preaderare trebuie să fie coerentă, eficientă, vizibilă și transparentă, care să reflecte clar prioritățile în domeniile fundamentale și să fie susținute din fonduri europene.

CONCLUZII GENERALE SI RECOMANDĂRI

Problema științifică importantă soluționată în domeniul științelor politice, teoriei integrării europene și politicii externe constă în periodizarea evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și UE pe parcursul anilor 1991-2023 în 10 etape și a asistenței oficiale pentru dezvoltare în 4 perioade distincte. Schimbarea calitativă a relațiilor de cooperare dintre Republica Moldova și UE s-a realizat în perioada 2009-2014, în urma instaurării partidelor politice pro-europene la guvernare, care s-au soldat cu obținerea regimului liberalizat de vize, negocierea, semnarea și intrarea provizorie în vigoare a AA UE-Republica Moldova. Perioada, care a demarat la 6 august 2021 și durează până în prezent, este distinctă, fiind marcată de obținerea la 23 iunie 2022 a statutului de țară candidată a Republicii Moldova la UE, realizarea celor nouă recomandări ale Comisiei Europene și conformarea cu „criteriile de la Copenhaga", în vederea pregătirii pentru negocierile de aderare la Uniune.

Raționamentele științifice din conținutul tezei reprezintă rezultatul activității autorului, fiind formulate de sine stătător și elucidate în 8 articole științifice, prezentate 7 foruri științifice internaționale și naționale.

Rezultatele obținute au permis autorului să formuleze următoarele **concluzii**:

1. În procesul de investigație a problemei evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană au fost identificate studii, analize și publicații ale reprezentanților mediului academic și experților societății civile din Republica Moldova și de peste hotare, care au prezentat diverse abordări geostrategice ale cooperării moldo-europene. În opinia noastră cercetătorii naționali, care s-au preocupat de problematica relațiilor moldo-europene, pot fi divizați în două categorii: 1) *scepticii*, care în pofida semnării AA de către Republica Moldova, manifestă reticență față de viitorul european al țării noastre; și 2) *teoreticienii fermi,* care sunt convinși că Republica Moldova are toate șansele de a deveni parte a familiei europene [14, p. 197].

2. Aspectele teoretico-metodologice ale cercetării evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și UE sunt teoria cooperării internaționale, teoria integrării europene, aparatul categorial, inclusiv metodele, care implică analiza și evaluarea parteneriatului și asocierii politice moldo-europene la diverse etape. În opinia noastră, cercetarea problemei evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și UE necesită aplicarea diverselor metode, printre care vom menționa metoda dialectică, metoda sinergetică, metoda behavioristă, metoda instituțională, metoda descriptivă și metoda prospectivă. Considerăm că la baza studierii dezvoltării relațiilor moldo-

europene se află principiul interdisciplinarității și principiul obiectivității [14, p. 195, 199-201].

3. Temeiul stabilirii relațiilor de cooperare dintre CE/UE și Republica Moldova a fost Declarația Cooperării Politice Europene din 16 decembrie 1991 privind orientările de recunoaștere a noilor state din Europa de Est și ex-URSS. Negocierile de încheiere a APC CE-Republica Moldova au început în urma constatării schimbărilor democratice care s-au produs în Republica Moldova. În opinia noastră, semnarea APC la 28 noiembrie 1994 a semnificat recunoașterea oficială a Republicii Moldova ca partener direct de către CE/UE, crearea primei baze politico-juridice de dezvoltare a dialogului politic de interes comun, încurajarea procesului de cooperare regională moldo-europeană, dezvoltarea comerțului și atragerea investițiilor statelor membre ale UE în economia Republicii Moldova [13, p. 181].

4. AA UE-Republica Moldova reprezintă un cadru normativ-juridic calitativ nou, care a avansat relațiile moldo-europene pe o treaptă calitativ superioară între UE, Euratom și statele membre, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte, având misiunea de a asigura asocierea politică și integrarea economică. În viziunea noastră, pe parcursul implementării AA relațiile dintre Republica Moldova și UE au evoluat conform sinusoidei, prin alternanța perioadelor și stărilor de progres și regres, ceea ce demonstrează caracterul bidimensional al relațiilor de cooperare moldo-europene. AA a cauzat efecte pozitive pentru Republica Moldova, prin adoptarea de noi legi, lansarea și realizarea reformelor în domeniile de administrare publică, justiție, educație și economie, adoptarea unor strategii etc. Lacunele depistate în realizarea angajamentelor asumate prin AA se referă la existența unui sistem public politizat și birocratizat excesiv, absența profesioniștilor de înaltă calificare și a instrumentelor de punere în aplicare a legislației naționale armonizate cu legislația UE [12, p. 231-232].

5. Evoluția instrumentelor UE de asistență financiară destinate reformării Republicii Moldova poate fi partajată în patru perioade distincte: *prima perioadă* - 1991-2008, caracterizată de implementarea programului TACIS; a *doua perioadă* - 2004-2014, aplicarea Instrumentului European de Vecinătate și Parteneriat; a *treia perioadă* - 2014-2020, marcată de lansarea programelor de asistență ale UE pentru implementarea AA; a *patra perioadă* - 2021-2027, caracterizată de realizarea Instrumentului de Vecinătate, Dezvoltare și Cooperare Internațională „Europa Globală” [11, p. 160].

6. UE a început să susțină Republica Moldova financiar și tehnic începând cu anul 1991, imediat după adoptarea Declarației de independență (27 august

1991). Primul program de asistență tehnică, oferit de CE pentru dezvoltarea republicilor ex-sovietice, inclusiv Republicii Moldova, a fost TACIS, care era lipsit de componenta politică și fără diferențiere în grup, cu condiționalitate redusă și fonduri foarte limitate. Instrumentul European de Vecinătate și Parteneriat a fost mai flexibil decât TACIS și cu un buget mai semnificativ, fiind un mecanism nou financiar lansat în contextul PEV, pentru a oferi forme mai avansate de cooperare, precum cooperarea transfrontalieră, programele TAIEX, Twinning, transformarea relațiilor de cooperare dintre UE și țările vecine, din asistență tehnică la cooperare deplină. Programul Twinning servește la crearea instituțiilor conform modelului și standardelor europene în statele-partenere; TAIEX se axează pe asistarea țărilor partenere în procesul de armonizare a legislației și este bazat pe seminare, instruiri, mese rotunde, vizite de studiu etc. [11, p. 160-161].

7. După o perioadă de instabilitate politică și de regres democratic, parcursul european al Republicii Moldova a fost reconfirmat la 15 noiembrie 2020, când alegerile prezidențiale au fost câștigate de candidatul pro-european, doamna Maia Sandu, inclusiv la 11 iulie 2021, când în urma victoriei din cadrul alegerilor parlamentare anticipate, PAS și-a asumat mandatul de a realiza integrarea europeană, prin reforme structurale, combatere a corupției, îmbunătățire a sistemului de justiție și eradicare a sărăciei. Implementarea AA UE-Republica Moldova în perioada 2021-2027 va servi la consolidarea și promovarea valorilor comune ale democrației, respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, a statului de drept, fiind supus monitorizării, raportării anuale și evaluării în baza indicatorilor stabiliți de proiectele finanțate de UE [12].

8. După 24 februarie 2022, Republica Moldova a demonstrat că este unul dintre partenerii UE în contextul războiului din Ucraina. Gestionarea organizată a fluxului de refugiați către statele membre ale UE, asigurarea tranzitului transportului comercial și umanitar din UE către Ucraina, dar și respectarea regimului de sancțiuni financiare al UE împotriva Federației Ruse sunt exemple, care demonstrează contribuțiile autorităților Republicii Moldova de a susține Ucraina. Acordarea statutului de candidat Republicii Moldova la 23 iunie 2022 a fost mai mult o decizie politică, care a marcat lansarea unui proces tehnic de lungă durată, însoțit de negocierea celor 33 de capitole de aderare. Statutul de țară candidat la UE nu semnifică intrarea într-o alianță politico-militară, deoarece nu există garanție de securitate, iar clauza de solidaritate din Tratatul de la Lisabona nu este comparabilă cu articolul 5 din Tratatul NATO. Acordarea statutului de candidat nu are o semnificație substanțială pentru politica de securitate și apărare comună a UE.

În baza rezultatelor obținute, prin atingerea scopului și obiectivelor propuse, înaintăm următoarele **recomandări:**

1. *Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova*: pentru a se pregăti de cele 33 de capitole de negociere și pentru a consolida capacitatea instituțională, este necesar de angajat cadre tinere și de perfecționat funcționarii publici ai serviciului diplomatic, inclusiv pentru a îmbunătăți procesele de comunicare și negociere cu partenerii europeni, pentru a elabora și implementa programe și proiecte europene;

2. *Parlamentului Republicii Moldova*: pentru a face schimb de experiență legislativă și pentru a urgenta armonizarea legislației Republicii Moldova cu legislația UE, este necesar de intensificat relațiile cu Parlamentul European și organele legislative ale statelor membre ale UE;

3. *Guvernului Republicii Moldova*: în vederea realizării celor 9 recomandări ale Comisiei Europene, este necesar să se creeze un consens larg în societate privind continuarea reformei justiției, prin implicarea tuturor părților cointeresate, eliminarea riscurilor corupției, delimitarea competențelor între instituțiile abilitate cu combaterea corupției, îmbunătățirea mecanismului de investigație a corupției;

4. *Ministerului Justiției al Republicii Moldova*: pentru a dezoligarhiza Republica Moldova, este necesar să se elaboreze un plan de acțiuni privind dezoligarhizarea, pentru a elimina orice formă de activitate cu aplicarea resurselor financiare nejustificate și a combate înțelegerile de cartel. În pofida faptului că avizele Comisiei de la Veneția au un caracter consultativ, consideram necesar implementarea recomandărilor și transpunerea lor în practică;

5. *Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova*: este important de a promova obiectivul de aderare a Republicii Moldova la UE la nivel politico-diplomatic, prin următoarele căi: a) consolidarea cooperării cu statele membre ale Uniunii în domeniile politic, economic, comercial, al securității și apărării; b) menținerea permanentă a dialogului cu fiecare stat membru al UE; c) aprofundarea parteneriatului strategic cu România prin proiecte concrete; e) valorificarea cooperării cu organizațiile internaționale (NATO, OSCE).

Perspectivele cercetării problemelor științifice constau în continuarea monitorizării și interpretării procesului de implementare a celor 9 recomandări ale Comisiei Europene, a rapoartelor de progres ale Republicii Moldova pe cele 33 de capitole de politici publice, care vor structura procesul de aderare la UE. Raportul privind politica de extindere a UE va fi publicat în luna noiembrie 2023 și va prezenta evaluarea progreselor înregistrate de Republica Moldova în urma implementării celor 9 recomandări, care ar putea fi completat cu un nou set de recomandări. Materialele empirice vor fi colectate și vot putea servi, pentru elaborarea unui studiu științific consacrat statutului de țară candidată a Republicii Moldova la UE.

BIBLIOGRAFIE

1. BENIUC, L. Analiza procesului de implementare a Acordului de Asociere între Uniunea Europeană și Republica Moldova prin prisma raporturilor oficiale și de alternativă. În: *Relații internaționale. Plus*. 2018, nr. 2(14), pp. 59-71. ISSN 1857-4440.

2. BENIUC, V. *Politica externă, de securitate și apărare a Uniunii Europene*. Chișinău: Print-Caro, 2020. 135 p. ISBN 978-9975-56-776-3

3. BOIAN, V. *Investirea și evaluarea asistenței financiare acordate Moldovei de Uniunea Europeană*. Asociația pentru Politică Externă. [online]. Chișinău, 2010. [citat: 28.07.2017]. Disponibil: http://old.ape.md/public/publications/1273156_md_boian_victoria.pdf

4. BOȚAN, I., PROHNIȚCHI, V., LUPUȘOR, A., AFANASIEVA, N. *Integrarea Europeană: un pas înainte și doi înapoi?* [online]. Expert-Grup, Chisinau 2013. [citat: 10.10.2022]. Disponibil: https://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/download/1025_f93c2fff7b7d3d5dc073193e030598ce

5. Buletinul Informativ „*TWINNING, TAIEX, SIGMA, CIB, Coordonarea asistenței externe – Moldova*". Ediția 5. Chișinău, 2012. 5 p.

6. CEBOTARI, S. *Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste: interese şi priorități*. Teză de doctor în științe politice. Chișinău, 2007. 169 p.

7. EJOVA, C., EJOV, A. Conceptul de europenizare și cadrul său teoretic. În: *Revista de Filosofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice*. Academia de Științe a Moldovei. 2015. 1 (167). ISSN 1957-2294

8. EJOVA, C., EȘANU, A. Public diplomacy of the European Union and its reflection in the Republic of Moldova. In: *Moldoscopie*. 2021, nr. 1(92), pp. 43-53. ISSN 1812- 2566. DOI: 10.52388/1812-2566.2021.1(92).04

9. *European Court of Auditors*. Press Release. Special report: EU assistance for strengthening the public administration in Moldova. [online]. Luxemburg, 01.09.2016 [citat 19.05.2022]. Disponibil: http://www.eca.europa.eu/en/Pages/DocItem.aspx?did=37235

10. GABANYI, Anneli U. *The european Neighbourhood Policy. The perspective of Moldova*. [online] Trier, Germany, 2006. [citat: 19.05.2019]. Disponibil: https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA473997.pdf

11. **GAVRILUŢA, L.** Caracteristici definitorii ale programelor de asistență pentru dezvoltare ale Uniunii Europene în Republica Moldova. In: *Revista de Filosofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice*. 2017, nr. 3(175), pp. 159-171. ISSN 1957-2294.

12. **GAVRILUŢA, L.** Evaluarea implementării acordului de asociere: principalele dificultăți și recomandări de eficientizare. In: *Integrare prin cercetare și inovare.: Ştiinţe umanistice. Ştiinţe* sociale, 10-11 noiembrie 2022, Chisinau, Republica Moldova. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2022, SU, SS, pp. 230-232. ISBN 978-9975-62-470-1.

13. **GAVRILUŢA, L.** Evoluția relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană: de la acordul de parteneriat și cooperare la acordul de asociere. In: *Moldoscopie.* 2017, nr. 3(78), pp. 180-189. ISSN 1812-2566.146,]

14. **GAVRILUȚA, L.** Repere teoretico-metodologice applicate în cercetarea relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. In: *Revista de Filosofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice*, 2015, nr. 2(168), pp. 195-202. ISSN 1957-2294.

15. GÎRBU, Viorel. Problems and Prospects for Economic Growth in Moldova: A Critical View on Institutions. Master Thesis, University of Applied Sciences. [online] Berlin, 2010. [citat: 18.05.2017]. Disponibil: https://www.academia.edu/3747292/Problems_and_Prospects_for_Economic_Growth_in_Moldova_A_Critical_View_on_Institutions

16. GROZA, Iu., JOPP, M., LEANCA, Iu., RUSU, Iu., SIEG, M. *Evaluarea procesului de integrare europeană şi a potențialului pentru cooperarea transatlantică în spațiul ex-Sovietic: cazul Moldovei*. Berlin: Institut fur Europaische Politik, 2017.

17. GROZA, Iu., RUSU, Iu., GHILEȚCHI, S., NEMERENCO, V. Raport Alternativ IPRE: Șapte ani de implementare a Acordului de Asociere UE-Moldova - Progrese, Constrângeri și Priorități. [online]. Chișinău. [citat: 08.06.2023]. Disponibil: https://ipre.md/2021/11/26/raport- alternativ-ipre-sapte-ani-de-implementare-a-acordului-de-asociere-ue-moldova-progrese- constrangeri-si-prioritati/

18. JUC, Victor, BENIUC, Liliana. Acțiunea de politică externă a Uniunii Europene. Chișinău, 2019. 299 p. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală", 2019. 300 p. ISBN 978-9975-146-95-1.

19. JUC, Victor. Republica Moldova: de la integrare europeană la apropiere europeană. In: *Top 10 probleme politice a societății în contextul pandemiei de coronavirus de tip nou*. Chișinău: 2022, pp. 101-123. ISBN 978-5-88554-064-3

20. JUC, Victor. Evoluția relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană de la parteneriat și cooperare la asociere și integrare. In: *Modernizarea social-politică a Republicii Moldova în contextul extinderii procesului integraționist European, 21 noiembrie 2018, Chișinău, Republica Moldova*: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2018, pp. 5-43. ISBN 978-9975-3043-8-2.

21. LOZOVANU, V., GÂRBU, V. *Asistența Externă şi Dezvoltarea Economică a Republicii Moldova*. [online]. IDIS Viitorul. Septembrie, 2010. [citat: 10.10.2015]. Disponibil: https://www.files.ethz.ch/isn/121717/IDIS_11%20RO.pdf

22. LUPUȘOR, Alexandru, GUMENE, Vadim. Demontarea miturilor privind eșecurile comerciale ale RM ca urmare a implementării Acordului de Asociere cu UE. [online] *Expert-Grup*, Chișinău, 2017, 11p. [citat: 10710.2018]. Disponibil: https://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/comentarii/item/1382-demontarea-miturilor-privind-esecurile-comerciale-ale-republicii-moldova&category=5

23. LUPUȘOR, A., PÎNTEA, D., GHILEȚHI, E., GROZA Iu., SU Iulian, GHILEȚCHI, S., GUMENE, V. Raport alternativ: Acordul de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană. Cinci ani de implementare (2014-2019): Progrese. Constrângeri. Priorități. [online]. *IPRE* (30.20.2019) [citat: 21.05.2021]. Disponibil: https://ipre.md/2019/10/30/raport- alternativ-acordul-de-asociere-republica-moldova-uniunea-europeana-cinci-ani-de-implementare-2014-2019-progrese-constrangeri-prioritati/

24. MARESCEAU, Mark. Les accords d'intégration dans les relations de proximité de l'Union européenne. În: *Blumann C. Les frontières de l'Union européenne*. Brussels, Bruylant, 2013, pp. 151-192. ISBN 9782802741176.

25. MOGÂLDEA, Mihai. Ce urmează după depunerea cererii de aderare? Mize pe termen scurt și mediu pentru Republica Moldova. [online]. *IPN.* [citat: 08 iunie 2023] Disponibil: https://www.ipn.md/ro/ce- urmeaza-dupa-depunerea-cererii-de-aderare-mize-pe-7978_1088974.html

26. MORARI, C.*Dimensiunile externe și interne în procesul de integrare europeană. Cazul Republicii Moldov*a. Teză de doctor în științe politice. Chișinău, 2017. 173 p.

27. MORARU, V. Dimensiunea axiologică a procesului de integrare europeană. In: *Pregătim viitorul promovând excelența: Congresul International al Universității Apollonia: secțiunea Științe Social-Umane*, Ed. 26, 3-5 martie 2016, Iași. Iași, România: Editura Apollonia, 2016, Ediția 26, pp. 43-56. ISBN 978-606-8410-74-6.

28. MORARU, V. Valențele valorilor europene. In: *Moldoscopie*. 2016, nr. 2(73), pp. 111-120. ISSN 1812-2566.

29. PERJU, I., CHIVRIGA, V., FALA, A. Impactul viitorului Acord de Liber Schimb între RM și UE asupra sectorului agroalimentar din Republica Moldova. *Fundația Soros Moldova*. [online]. Chișinău, 2010, 52 p. [citat 15.10.2017]. Disponibil: https://soros.md/wp-content/uploads/2022/11/IMPACTUL-VIITOR.-ACORD-DE-LIBER-SCHIMB-INTRE-RM-SI- UE-ASUPRA-SECT-AGROALIM.pdf

30. POPESCU, Nicu: După realizarea celor 9 recomandări ale Comisiei Europene, s-ar putea să mai primim un set. [online]. *IPN.* [citat: 10.06.2023]. Disponibil: https://www.ipn.md/ro/nicu-popescu-dupa-realizarea-celor-9-recomandari-ale-comisiei-7965_1094056.html

31. PROHNIȚCHI, V. Asistența financiară a Uniunii Europene pentru Republica Moldova și oportunitățile de finanțare pentru autoritățile publice locale. În: Revista de Analize și sinteze: Guvernare și Democrație. [online]. Chișinău: *Asociația pentru Democrație Participativă – ADEPT*. 2010. Nr. 2. [citat: 19.05.2022]. Disponibil: http://www.e-democracy.md/adept/publications/guvernare-democratie/

32. PROHNIȚCHI, V. ZLSAC dintre UE și Republica Moldova: evaluarea impactului liberalizării comerțului cu servicii asupra economiei moldovenești. [citat: 18.05.2023]. Disponibil: https://dcfta.md/uploads/0/images/large/zlsac-dintre-ue-ui-rm-evaluarea-impactului-liberalizirii-comeryului-cu-servicii-asupra-economiei-moldoveneuti.pdf

33. Raport privind realizarea Planului Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere RM – UE în anii 2017-2019. [online]. *MAEIE* [citat 09.01.2023]. Disponibil: https://mfa.gov.md/sites/default/files/raport_pna_aa_2017-2019_final_pentru_publicare_website.pdf

34. Republica Moldova: Consiliul adoptă o decizie de semnare a unui acord privind sprijinul operațional acordat de Frontex în contextul invadării Ucrainei de către Rusia. [citat: 21.04.2022]. Disponibil: https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2022/03/17/moldova-

council-adopts-decision-to-sign-agreement-for-frontex-operational-support-in-light-of-russia-s- invasion-of-ukraine/

35. Site-ul oficial al Comisiei Europene. *Țări și regiuni – Ucraina*. [citat: 18.09.2022]. Disponibil: http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/ukraine/

36. SOLOMON, C. Parteneriatul Estic şi perspectiva Europeană a Republicii Moldova. In: Strategia Securității Uniunii Europene în contextul Metamorfozelor Relațiilor Internaționale, 22 aprilie 2022, Chișinău. Chișinău: Tipogr. „Print-Caro", 2022, Vol.2, pp. 26-30. ISBN 978-9975-56-874-6.

37. TAIEX supports Moldova's justice reform. [citat: 02.06.2023]. Disponibil: https://www.eeas.europa.eu/delegations/moldova/taiex-supports-moldova%E2%80%99s-justice- reform_ro?s=223

38. VAN DER LOO, G. Strengthening the prospects of the EU Deep and Comprehensive Free Trade Areas in the Mediterranean area: lessons from the Eastern Partnership. [online]. Belgium: Center for European Policy Studies, 24 June 2015. [citat: 04.08.2017]. Disponibil: https://www.ceps.eu/ceps-publications/enhancing-prospects-eus-deep-and-comprehensive-free-trade-areas-mediterranean-lessons/ .

39. VASILESCU, Gr. COJOCARU, Gh. Calitatea integrării europene vs. dezvoltarea comunitară. In: *Moldoscopie*, 2013, nr. 2(61), pp. 197-207. ISSN 1812-2566.

40. VASILESCU, Gr. MORARI, C. Procesul de integrare europeană prin dimensiunile sale externă și internă: aspecte teoretico-conceptuale. În: *Moldoscopie*, 2013, nr. 3(62), pp. 185-199. ISSN 1812-2566.

41. Vicepremierul Nicu Popescu după publicarea raportului analitic al Comisiei Europene care evaluează situația aferentă a 33 de capitole ale legislației UE: „Împreună am pornit aderarea la Uniunea Europeană, împreună vom reuși să aducem Moldova în UE" [citat: 10.06.2023]. Disponibil: https://mfa.gov.md/ro/content/vicepremierul-nicu-popescu-dupa-publicarea-raportului-analitic-al-comisiei-europene-care

42. WILSON, A., POPESCU N. Transformarea prezenței în putere: lecții din vecinătatea estică. [online]. European Council on Foreign Relations. Policy Brief. mai, 2011. [citat: 19.05.2022]. Disponibil: https://ecfr.eu/publication/turning_presence_into_power_the_eu_in_its_eastern_neighbourhood/

LISTA PUBLICAŢIILOR LA TEMA TEZEI DE DOCTOR

în reviste științifice din Registrul National al revistelor de profil, cu indicarea categoriei

1. GAVRILUȚA, L. Impactul implementării acordului de asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană în perioada 2014-2016: realități și mituri, În: *Analele Științifice ale Universității de Studii Europene din Moldova*. 2023. Ediția VII. pp. 40-51, Universitatea de Studii Europene din Moldova. ISSN 2435-1114
2. GAVRILUȚA, L. Evoluția relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană: de la Acordul de Parteneriat și Cooperare la Acordul de Asociere. În: *„Moldoscopie" (Probleme de analiză politică),* 2017, nr. 3 (LXXVII). pp. 181-192, ISSN 1812-2566 (Categoria C).
3. GAVRILUȚA, L. Caracteristici definitorii ale programelor de asistență pentru dezvoltare ale Uniunii Europene în Republica Moldova. În: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*. 2017, nr. 3 pp 159- 171. ISSN 1957-2294 (Categoria B)
4. GAVRILUȚA, L. Repere teoretico-metodologice aplicate în cercetarea relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. În: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*. 2015, nr. 2, pp 195- 202. ISSN 1957-2294 (Categoria B)
5. GAVRILUȚA, L. Eficientizarea programelor de asistența pentru Republica Moldova în reformarea cadrului economic, politic și social. In: *Revista de Filosofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice*, 2013, nr. 3(163), pp. 187-197. ISSN 1957-2294
6. GAVRILUȚA, L. Beneficii şi costuri de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană. In:.*Administrarea Publică*, 2013, nr. 4(80), pp. 134-140. ISSN 1957-2294; ISSN 1813-8489

în culegeri ştiinţifice în lucrările conferinţelor ştiinţifice internaţionale (peste hotare)

7. GAVRILUȚA, L. The frozen conflict in Transnistria, a major impediment for the integration of the Republic of Moldova into the European Union. La: *International Conference „Human Security. Theoretical Approaches and Practical Applications*", Sibiu 2022, p.23-34.
8. GAVRILUȚA, L. Interference of Eastern Europe countries to the European Union and the North Atlantic Treaty Organization. La: *International Conference „Геополитика, международные отношения, государственная безопасность, фундаментальные и прикладные исследования"*. Russia, Sankt- Petersburg, 2011.

în lucrările conferinţelor ştiinţifice naţionale cu participare internațională

9. GAVRILUȚA, L. Implementarea Acordului de Asociere: principalele dificultăți și recomandări de eficientizare. La *Conferința „Integrare prin cercetare și inovare". Științe umanistice. Științe sociale*. Chișinău, Moldova, 10-11 noiembrie

2022. Manifestare științifică cu participare internațională
10. GAVRILUȚA, L. Armonizarea legislației naționale cu acquis-ul comunitar. In: *International Conference of Young Researchers*, Ed. 8, 11-12 noiembrie 2010, Chișinău. Chișinău: Tipogr. Simbol-NP SRL, 2010, Ediția 8, R, p. 134. ISBN 978-9975-9898-4-8

în lucrările conferinţelor ştiinţifice naţionale

11. GAVRILUȚA, L. Demararea relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. În: *Conferinţa ştiinţifică naţională „Societatea contemporană în viziunea tinerilor cercetători: provocări, contribuţii, perspective”*, Chisinău 2010, p. 118-124.
12. GAVRILUȚA, L. Evaluarea implementării Acordului de Asociere: principalele dificultăți și recomandări de eficientizare. In: *Integrare prin cercetare şi inovare.: Ştiinţe umanistice. Ştiinţe sociale, 10-11 noiembrie 2022*. Chisinau: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2022, SU, SS, pp. 230-232. ISBN 978-9975-62-470-1

ADNOTARE

GAVRILUȚA Luminița. Evoluția relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană: realizări și perspective. Teză de doctor în științe politice. Chișinău, 2023

Structura tezei: introducere, patru capitole, concluzii și recomandări, bibliografie din 414 de titluri, 8 anexe, 147 pagini de text de bază. Rezultatele tezei au fost publicate în 8 articole științifice.

Cuvinte-cheie: cooperare, parteneriat, asociere, integrare europeană, extindere, evoluție, acord, asistența financiară, condiționalitate, stat-candidat la UE.

Domeniul de studiu: științe politice

Scopul cercetării: cercetarea evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și UE prin evidențierea principalelor realizări și perspective.

Obiectivele cercetării: studierea istoriografiei și gradului de cercetare a dezvoltării relațiilor moldo-europene; analiza aspectelor teoretico-metodologice ale temei investigate; examinarea stabilirii și dezvoltării relațiilor moldo-europene în cadrul APC; evidențierea schimbărilor calitative ale relațiilor de cooperare moldo-europene în perioada negocierii și implementării AA; interpretarea evoluției instrumentelor, programelor și proiectelor de asistență financiare acordate Republicii Moldova de către UE; evaluarea instrumentelor UE pentru reformele structurale; elucidarea noilor tendințe ale evoluției relațiilor moldo-europene după alegerile prezidențiale din anul 2020; determinarea semnificația statutului de țară-candidat în relațiile moldo-europene.

Noutatea și originalitatea științifică constă în periodizarea evoluției relațiilor moldo-europene. Astfel, au fost identificate limitele temporale ale stabilirii relațiilor de cooperare; ale negocierii, încheierii și implementării APC, PAUEM; AA, obținerii statutului de țară candidată a Republicii Moldova la UE. Reieșind din varietatea instrumentelor financiare de care a beneficiat Republica Moldova din partea UE, a fost prezentată periodizarea evoluției asistenței financiare pentru dezvoltare.

Rezultatul care contribuie la soluționarea problemei științifice importante rezidă în determinarea celor mai importante etape ale evoluției relațiilor moldo-europene, care evidențiază schimbările calitative ale cooperării moldo-europene pe parcursului anilor 1991-2023 și identifică perspectivele începerii negocierilor de aderare a Republicii Moldova la UE.

Semnificația teoretică se exprimă prin identificarea factorilor, care au impulsionat stabilirea, dezvoltarea și aprofundarea relațiilor Republicii Moldova cu UE, fiind prezentată periodizarea evoluției relațiilor moldo-europene și periodizarea evoluției asistenței oficiale pentru dezvoltare a UE acordate Republicii Moldova pe parcursul anilor 1991-2023

Valoarea aplicativă a lucrării constă în elaborarea unei investigații științifice cu valențe fezabile, care poate fi utilizată *ca referință* și ca *suport informațional* de către reprezentanți ai mediului academic și experți în relații internaționale, pentru a elabora cursuri universitare și a extinde direcțiile de cercetare; *ca orientare* pentru decidenții politici, pentru a formula politici, a adopta strategii și decizii importante privind integrarea europeană a Republicii Moldova.

Implementarea rezultatelor științifice va fi examinată în cadrul ședinței Departamentului Relații internaționale și Seminarului științific de profil a FRIȘPA, USM. Rezultatele investigației științifice au fost reflectate în tezele a 7 conferințe naționale și internaționale din Federația Rusă și România, în 8 articolele științifice publicate în revistele de specialitate din Republica Moldova.

АННОТАЦИЯ

ГАВРИЛУЦА Луминица, *Развитие взаимоотношений между Республикой Молдова и Европейским Союзом: достижения и перспективы*, диссертация на соискание ученной степени доктора политических наук, Кишинев, 2023

Структура диссертации: введение, четыре главы, выводы и рекомендации, библиография из 414 наименований, 8 приложений, 147 страниц основного текста. Результаты исследования опубликованы в 8 научных статьях.

Ключевые слова: сотрудничество, партнерство, ассоциация, европейская интеграция, расширение, эволюция, соглашение, финансовая помощь, условность, страна кандидат в ЕС.

Область исследования: политические науки

Цель диссертации заключается в исследовании эволюции отношений между Республикой Молдова и ЕС путем выявления основных достижений и перспектив.

Задачи исследования: изучить историографию и степень изученности развития молдавско-европейских отношений; проанализировать теоретико- методологические аспекты исследуемой темы; изучить становление и развитие молдавско- европейских отношений в рамках СПС; подчеркнуть качественные изменения молдавско- европейских отношений сотрудничества в ходе переговоров и реализации СА; интерпретировать развитие инструментов, программ и проектов помощи развитию, предоставленных Республике Молдова ЕС; оценить инструменты ЕС по реформированию политической, экономической и социальной сферы Республики Молдова; выявить новые тенденции в развитии молдавско-европейских отношений после президентских выборов 2020 г.; определить значение статуса страны-кандидата в молдавско-европейских отношениях.

Научная новизна и оригинальность исследования заключается в периодизации развития молдавско-европейских взаимоотношений, имея в качестве ориентира степень реализации молдавско-европейской политико-правовой базы и изменение статуса Республики Молдовы по отношению к ЕС. В результате были выявлены временные рамки установления отношений сотрудничества; переговоров, заключения и осуществления СПС, ПД ЕС-Молдова; СА, получение статуса страны-кандидата РМ в ЕС. На основе разнообразных финансовых инструментов, которые Республика Молдова получила от ЕС, была представлена периодизация официальной европейской помощи для развития.

Результат, способствующим решению важной научной задачи, заключается в определение наиболее важных этапов развития молдавско-европейских отношений, что подчеркивает качественные изменения молдавско-европейского сотрудничества за годы 1991-2023 гг. и определяет перспективы начала переговоров о вступлении РМ в ЕС.

Теоретическая значимость выражается в выявлении факторов, которые стимулировали установление, развитие и углубление молдавско-европейской отношений, представляя периодизацию эволюции молдавско-европейских отношений и периодизацию официальной помощи в развитии, предоставляемой ЕС Молдове в течение периода 1991-2023 год.

Прикладная ценность работы: результаты научного исследования могут быть использованы в качестве справочного материала для разработки университетских курсов и расширения направлений исследований; для принятия стратегий и важных решений, касающихся европейской интеграции РМ и сотрудничества с ЕС; для рассмотрения и завершения программ помощи ЕС и проектов развития, предоставленных РМ.

Внедрение научных результатов будет рассмотрено в ходе заседаниях Департамента международных отношений и профильного научного семинара Молдгосуниверситета. Результаты научного исследования были отражены в докладах 7 национальных и международных конференций в РФ и Румынии, в 8 научных статьях, опубликованных в специализированных журналах Республики Молдова.

ANNOTATION

GAVRILUȚA Luminița, „*Development of the relationships between the Republic of Moldova and the European Union: achievements and perspectives*”, PhD thesis in political science, Chișinău, 2023

PhD thesis structure: introduction, four chapters, conclusions and recommendations, bibliography with 414 titles, 8 annexes, 147 pages of main text. The results thesis have been published in 8 scientific articles.

Keywords: cooperation, partnership, association, European integration, expansion, evolution, agreement, financial assistance, conditionality, EU candidate country.

Field of Study: political sciences

Research Purpose: to research the evolution of relations between the Republic of Moldova and the EU by highlighting the main achievements and perspectives.

Research objectives: studying the historiography and the level of research on the development of Moldovan-European relations; analysing the theoretical-methodological aspects of the investigated topic; examining the establishment and development of Moldovan-European relations within the AA; highlighting the qualitative changes in Moldovan-European cooperation during the negotiation and implementation of the AA; interpreting the evolution of instruments, programs, and projects of financial assistance provided by the EU to the Republic of Moldova; evaluating EU instruments for structural reforms; elucidating the new trends in the evolution of Moldovan-European relations after the presidential elections in 2020; determining the significance of the candidate country status in Moldovan-European relations.

The scientific novelty and originality consist in the periodization of the evolution of Moldovan-European relations. Thus, the temporal limits of establishing cooperation relations; negotiating, concluding, and implementing the EU-Moldova PCA, EU-Moldova Action-Plan, EU-Moldova AA obtaining the candidate country status of the Republic of Moldova in the EU have been identified. Based on the variety of financial instruments that the Republic of Moldova received from the EU, the periodization of the evolution of financial assistance for development has been presented.

The result contributing to solving the important scientific issue lies in determining the most important stages of the evolution of Moldovan-European relations, which highlight the qualitative changes in Moldovan-European cooperation over the period from 1991 to 2023 and identify the prospects for the start of negotiations for Moldova's accession to the EU.

The theoretical significance and originality is expressed by identifying the factors that impelled the establishment, development, and deepening of relations between the Republic of Moldova and the EU, presenting the periodization of Moldova-European relations evolution and the periodization of the EU's official development assistance to the Republic of Moldova throughout the years 1991-2023.

The practical value of the work consists in developing a scientifically feasible investigation that can be used as a reference and informational support by representatives of the academic environment and experts in international relations, to develop university courses and expand research directions; as a guide for policymakers to formulate policies, adopt strategies, and make important decisions regarding the European integration of the Republic of Moldova.

The implementation of the scientific results will be discussed within the meeting of the Department of International Relations and the scientific seminar of FRIȘPA, MSU. The results of the scientific investigation have been reflected in the theses of 7 national and international conferences in Russia and Romania, and in 8 scientific articles published in specialized journals in the Republic of Moldova.

GAVRILUȚA LUMINIȚA

EVOLUȚIA RELAȚIILOR DINTRE REPUBLICA MOLDOVA ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ: REALIZĂRI ȘI PERSPECTIVE

562.04 - Teoria integrării europene, instituții, procese și politici europene

Rezumatul tezei de doctor în ştiinţe politice

Aprobat spre tipar: 6 noiembrie 2023
Formatul hârtiei: 60x84 $^{1}/_{16}$
Hârtie ofset. Tipar ofset.
Tiraj 35 ex.
Coli de tipar: 2,3
Comanda nr. 176

Întreprinderea Editorial-Poligrafică „Știința”
Str. Academiei, nr. 3. Chișinău, MD-2028